

Shells provborrningar i Skåne

**i kommunerna Hörby, Tomelilla och Sjöbo och vilken roll
minerallagen har spelat i sammanhanget**

Miljörätt för miljövetare MVEC11

Lunds Universitet, HT-09

Av Emilia Larsson och Elin Svensson

Innehållsförteckning

Förkortningar	3
Sammanfattning	3
Inledning och syfte	3
Metod	4
Bakgrund	4
Minerallagen.....	4
Vad är Shell?.....	5
Kommunerna.....	5
Geologi.....	7
Diskussion	7
Lagstiftningen som berör markägaren.....	7
Lagar och förordningar som är relevanta.....	7
Slutsats	9
Referenser	11

Förkortningar

MB - Miljöbalken

RF - Regeringsformen

SGU – Sveriges geologiska undersökning

Sammanfattning

Den 29 maj 2008 fick Shell Exploration and Production AB, en del av internationella Shellkoncernen, undersökningstillstånd för naturgas av bergsstaten. Undersökningsområdet är ungefär detsamma som Tornquistzonen i Skåne och sträcker sig diagonalt över Skåne, från sydost till nordväst. Tre kommuner, alla belägna i Tornquistzonen, valdes av Shell för provborrning, och de är Hörby, Sjöbo och Tomelilla. Det har väckt mycket starka känslor bland kommuninvånarna, som är rädda för att deras närmiljö kommer att förorenas och skadas. De tre kommunerna har tagit olika beslut i frågan; Hörby kommun har sagt nej, Sjöbo kommun har sagt ja men med krav på vissa försiktighetsåtgärder och Tomelilla kommun har klassat frågan som ett tillståndsärende och därför delegerat frågan vidare till länsstyrelsen. Minerallagen spelar en avgörande roll i den här frågan, och är komplex, eftersom den står över många andra regler vilket bidrar till en ökad risk för konflikter mellan markägaren och exploatören. Expropriationslagen, regeringsformen och andra relevanta lagar i MB med anknytning till frågan diskuteras.

Inledning och syfte

Shells provborrningar i Skåne finns det många åsikter om. Det finns de som menar att projektet borde stoppas på grund av risker för miljön, medan andra menar att den förväntade ekonomiska vinsten överväger. I de tre skånska kommunerna Hörby, Sjöbo och Tomelilla fick Shell från början undersökningstillstånd för provborrning från bergsstaten. Det har väckt mycket starka känslor bland kommuninvånarna vilket till exempel har gjort att Hörbys miljönämnd nu har sagt nej till provborrningarna.

För att en provborrning ska kunna ske krävs ett tillstånd från bergsstaten. Kommunen har rätt att yttra sig i denna frågan och kan, förutom att godkänna, antingen säga nej till provborrningarna, om det kan förklaras enligt miljöbalken, eller kräva ytterligare försiktighetsåtgärder (Länsstyrelsen 2009). I Sjöbo kommun har provborrningen startats efter att länsstyrelsen i Skåne avslagit överklaganden från de berörda kommuninvånarna. I Tomelilla kommun anser kommunen att det inte är frågan om ett undersökningsärende utan ett tillståndsärende och har därför överlämnat beslutsfattandet till länsstyrelsen (Ystads allehanda 2009).

Arbetet är främst inriktat på de tre kommunernas beslut och vilka lagar och förordningar som berörs. Om mer tid och resurser hade funnits hade man kunnat följa upp överklagandena på kommunernas beslut som lett till länsstyrelsens beslut. Även bakgrundsfaktan är begränsad så att läsaren ska kunna tillgodogöra sig det som är relevant och få en inblick i frågan.

Syftet med arbetet är att utifrån minerallagen få en förklaring till varför Shell har fått olika beslut gällande provborrningarna efter naturgas i de tre kommunerna Hörby, Sjöbo och Tomelilla. Frågeställningen är därför:

- Varför har Shell fått olika beslut gällande provborrningarna efter naturgas i de tre kommunerna, vilken roll spelar minerallagen och vilka lagar och förordningar är relevanta i tillämpningen av den?

För att kunna besvara det har vi några ytterligare frågor

- Minerallagen, vad innebär den?
- Vad är Shell och vad ska det borra efter?
- Varför valde Shell just de tre platserna att provborra på?
- Vilka rättigheter har markägaren?

Metod

Besök har ägt rum i Olseröd i Hörby kommun med två av de drabbade av Shells eventuella provborrningar. De förklarade utifrån sin synvinkel hur de såg på Shells provborrningar och varför de har valt att kämpa mot provborrningarna. Området där provborrningarna planerades i Hörby kommun iaktogs och fotograferades.

Ytterligare ett besök ägde rum i Ry i Sjöbo kommun där provborrningarna redan har startat. Samtal fördes med Shells platsansvariga och en rundtur på området genomfördes då även fotografier togs. En representant för Shell förklarade varför provborrningarna inte utgör något större hot mot miljön.

Minerallagen och dess proposition har lästs och analyserats samt expropriationslagen, regeringsformen och lagar och förordningar i MB. Utdrag ur ”Den svenska miljörätten” av Gabriel Michanek och Charlotta Zetterberg (2008) har lästs och använts.

Bakgrund

Minerallagen

Minerallagen reglerar tillstånd för undersökning och bearbetning av mineralfyndigheter i Sverige. Minerallagen innebär mycket bra villkor för prospektering för exploatörer då den kan tillåta utvinning av mineralfyndigheter på någon annans mark och mot dennes vilja (Riksdagen 2009a). Vid prövningar och ansökningar enligt minerallagen har miljöbalken inte en lika stor påverkan som vid andra prövningar. Det beror bland annat på att de allmänna hänsynsreglerna (MB kapitel 2) och reglerna om miljö kvalitetsnormer (MB kapitel 5) inte används vid prövningar enligt minerallagen (Michanek & Zetterberg 2008, s 478).

Man behöver tillstånd för att leta mineral och andra fyndigheter endast om man gör det i en stor skala. Letar man i en liten skala kan man åberopa allemansrätten eller be om markägarens tillstånd. För större och mer övergripande arbete krävs ett undersökningstillstånd som man får enligt regler i minerallagen. Vem som helst kan ansöka om att få undersökningstillstånd i

Sverige vilket innebär att även utländska företag kan få tillstånd (Sveriges geologiska undersökning 2009a). Minerallagen stadgar att man kan beviljas tillstånd att leta eller bryta mineral och andra fyndigheter trots att man inte äger marken själv. Markägaren har alltså i detta fall inte rätt att hindra att marken undersöks, och det finns risk att dennes nyttjanderätt inskränks. Det är specialmyndigheten bergsstaten som utger undersökningstillstånd. Ibland krävs det även tillstånd från andra instanser för att skydda miljön ytterligare, till exempel från miljödomstolen eller länsstyrelsen (Bergsstaten 2009a). För att utnyttja eventuella fynd krävs ett annat tillstånd av bergsstaten, en så kallade bearbetningskoncession. Det gäller dock inte om man är markägare och bara vill utvinna fyndigheter enbart för husbehovet. Bearbetningskoncession uppställer, liksom undersökningstillstånd, vissa krav innan det utfärdas, bland andra att det inte får strida mot gällande detaljplan och att verksamhetsutövaren verkligen är lämplig att bedriva bearbetningen (Michanek & Zetterberg 2008, s 476-477).

Bergsstatens uppgifter är att bedriva ”en aktiv och effektiv tillstånds-, tillsyns-, och informationsverksamhet samt möjliggöra undersökning och utvinning av de mineraliska ämnen som omfattas av minerallagen” (Bergsstaten 2009b). Bergsstaten har alltså både i uppgift att ge tillstånd och information, bedriva tillsyn och att det samtidigt ska ske på ett effektivt sätt för mineralprospektering.

Har bergsmästaren gett ett undersökningstillstånd, och det planerade undersökningsområdet inte omfattas av en detaljplan eller plan- och bygglagen, kan exploitören börja undersöka utan kommunens godkännande. Kommunen får dock alltid chans att yttra sig då undersökningstillstånd gällande fyndigheter i form av gasformiga kolväten (naturgas), alunskiffer, olja eller diamant ska utfärdas (Näringsutskottets betänkande 2006).

Vad är Shell?

Shell är ett av världens största oljebolag och tillhandahåller både bensinstationer världen över och letar samtidigt efter olja och gas. Shell finns i över 140 länder och samarbetar med både företag, olika områden och samhällen. Förutom gas och olja inriktar sig Shell också på utvinning av naturgas och förnyelsebara energikällor (Shell 2009). Shell är en stor koncern som består av flera företag. Koncernen heter The Shell Petroleum Company LTD i Storbritannien. Det är Shell Exploration and Production AB, som är ett privat aktiebolag och en del av koncernen, som ansökt om undersökningstillstånd i Skåne (121.nu 2009).

Kommunerna

Hörby kommun är en liten kommun i centrala Skåne med cirka 15 000 invånare (Hörby kommun 2009). I Hörby kommun har man tagit kommuninvånarnas oro inför eventuella provborrningar på stort allvar. I miljönämndens beslut hävdar man att bedömningen är gjord utifrån de boendes psykiska och fysiska hälsa, där man hänvisar till MB 1:1 där det står att ”balken ska tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan”. Med detta sätter miljönämnden ett förbud mot Shells provborrningar med stöd av lagen i MB 26:9 samt

förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899, paragraf 27 (Hörby kommun, miljönämnden 2009).

Sjöbo kommun är aningen större än Hörby kommun, med cirka 17 000 invånare. Sjöbo kommun ligger sydöstra Skåne (Sjöbo kommun 2009). I Sjöbo kommun har man sett annorlunda på frågan än Hörby och Tomelilla kommun har gjort. Sjöbos miljö- och byggnadsnämnd anser att Shells provborrningar kan genomföras men då med extra krav på att vissa försiktighetsåtgärder vidtas. De hänvisar till MB 26:9 där det står att "en tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden som förbud som behövs i ett enskilt fall för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken skall efterlevas". Även i MB 2:3 och paragraf 27 i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899) tas det upp att vissa försiktighetsmått och skyddsåtgärder ska vidtas om en verksamhet skall bedrivas för att förebygga eller förhindra skador eller olägenheter på människors eller miljöns hälsa. De försiktighetsmått kommunen kräver är att;

- "Bedriva verksamheten i enlighet med vad som anges i anmälan med tillhörande handlingar"
 - "Vid sådan ändring av verksamheten som är av betydelse ur störningssynpunkt, i god tid anmäla ändringen till miljö- och byggnadsnämnden"
 - "Vid läckage eller olyckstillbud omedelbart underrätta räddningstjänsten och miljö- och byggnadsnämnden"
 - "Vid uppkomst av olägenhet från verksamheten skyndsamt utreda orsaken och vidta åtgärder. Innan åtgärderna vidtas ska de godkännas av miljö- och byggnadsnämnden"
 - "Tillse att all dokumentation för samtliga kemikalier och kemiska produkter som används i verksamheten uppfyller gällande lagstiftning (säkerhetsdatablad, märkning)"
- (Sjöbo kommun, miljö- och byggnadsnämnden 2009)

Tomelilla kommun, med sina 400 km², är den minsta av de tre kommunerna på sina 13 000 invånare. Kommunen ligger på Österlen och är den sydligaste belägna kommunen av de tre (Tomelilla kommun 2009). Då Ystad-Österlenregionens miljöförbund i Tomelilla kommun anser att provborrningarna borde vara ett tillståndsärende hänvisar de till MB 9:6 andra stycket, "även om tillståndsplikt inte följer av föreskrifter som har meddelats med stöd av första stycket, får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd, om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människors hälsa eller miljö". Dessutom ser miljöförbundet en tydlig koppling mellan provborrningarna och en framtida utvinning av naturgas vilket, enligt dem, borde leda till att verksamheten är tillståndspliktig med verksamhetskoden (11.20) istället för anmälningspliktig (13.70) (bilagan till Förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899) i MB). Det hänvisas även i denna förordning till paragraf 26 och 27, som ytterligare understryker att det borde vara tillståndsplikt i ärendet. Miljöförbundet hänvisar likaså till 26:9 som handlar om föreläggande och förbud i MB. Ytterligare lagar som åberopas av miljöförbundet är 3:1 i MB då jordbruksmark endast får tas i anspråk för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och 2:5 i MB som handlar om hushållsprincipen, alltså hushålla med råvaror och energi på ett ansvarsfullt sätt. (Ystad-Österlenregionens miljöförbund 2009).

Geologi

Ansökningstillståndet för Shell Exploration and Production AB gäller naturgas. Naturgas räknas till fossila bränslen men är, jämfört med olja och kol, en renare energikälla. Då olja och kol är de största energikällorna i världen kommer naturgas på tredje plats. Vid förbränning av naturgas är koldioxidutsläppen 30 procent lägre än vid förbränning av olja och nästan hälften så stora som vid förbränning av kol. Fler fördelar är även att halten av försurade kväveoxider är lägre samt att svavelutsläppen minskar avsevärt (Energimyndigheten 2009). Fyndigheten naturgas påträffas ofta i samma område som olja eftersom de bildas under likartade förhållanden. Uppkomsten av naturgas tros komma från bakteriell nedbrytning av alunskiffer (Nationalencyklopedin 2009a). Det är just i alunskiffret i Skånes berggrund som man hoppas hitta naturgas.

Enligt Shells anmälan om miljöfarlig verksamhet är området de har undersökningstillstånd i ungefär detsamma som Tornquistzonen, alltså nordväst- och sydostriktning tvärs över Skåne. I zonen har flera geologiska formationer uppkommit, sprickor, förkastningar med mera. Detta på grund av att zonen har varit aktiv under ett flertal perioder. I områdena kring Hörby, Sjöbo och Tomelilla finns det på vissa djup 60-80 meter stora alunskifferformationer. Alla tre kommunerna ligger i Tornquistzonen (Sveriges geologiska undersökning 2009b).

Diskussion

Lagstiftning som berör markägaren

Expropriation innebär att en fastighetsägare blir tvingad att, mot ersättning, avstå från hela eller en del av sin fastighet till förmån för ett samhällsintresse (Nationalencyklopedin 2009b). I regeringsformens andra kapitel står de grundläggande rättigheterna i Sverige (Riksdagen 2009b). Paragraf 18 handlar om äganderätten, och den säger att "ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen". Det finns alltså en risk för fastighetsägaren att bli av med, eller en del av, sin mark om "det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen". Fastighetsägaren får dock ersättning vars storlek beror på inskränkningens grad. Man kan alltså dra tydliga paralleller mellan RF 2:18 och expropriation. Trots att en kommun, enligt expropriationslagen 2:1, endast får expropriera mark med syfte att främja utvecklingen och ökade krav på tätbebyggelse, så kan staten göra det om den anser att det krävs samhällsmässigt. Därför påminner expropriation om minerallagen 1§, som säger att man kan få rätt att utvinna fyndigheter på någon annans mark mot dennes vilja. Det kan man jämföra med att man, enligt expropriationslagen, kan bli tvingad att lämna sin fastighet om "det krävs för att tillgodose allmänna intressen". Det faktum att man får ersättning kanske inte alltid är tillräcklig för fastighetsägaren som till exempel kan känna att fastigheten har ett sentimentalt värde.

Lagar och förordningar som är relevanta

Det finns många aspekter man måste ta hänsyn till i den här frågan. Det är ett stort orosmoment för de boende i områdena som inte vet hur framtiden och närmiljön kommer att se ut. För de tillfrågade boendena i Hörby, som ser sin omgivning och natur som ett paradys,

kommer provborrningen och ett eventuellt gasfält att förstöra både friden och priserna på deras fastighet. De berörda boende har dock rätt till skadestånd enligt MB 32:1§ första stycket, om de kan styrka att ett gasfält i närmiljön är en ”ren förmögenhetsskada”. MB 32:1 andra stycket säger att ”en ren förmögenhetsskada som inte har orsakats genom brott ersätts dock endast om skadan är av någon betydelse”. Ett gasfält är av sådan vikt att påverkan på fastighetsvärdet knappast kan anses vara annat än av stor betydelse.

Skulle något gå fel i samband med provborrningarna har Shell tydligt meddelat, vilket även bland annat länsstyrelsen poängterat, att det är ansvarigt för alla skadestånd och även för tillrättställning av miljöproblem. Här kan man dock inte åberopa att Shell ska fällas för miljöbrott vid ett eventuellt problem, enligt MB 29:1 tredje stycket, där det står att ”om en behörig myndighet har tillåtit förfarandet, eller om förfarandet är allmänt vedertaget eller med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt, döms inte till ansvar enligt denna paragraf”.

Det provborrskritiska nätverket Heaven or sHell (2009) skriver i en samhällsinformationsskrift att borrningarna som gjorts i Holland har resulterat i 200 extra jordbävningar vilket gjort att marken sjunkit 30 cm. I minerallagen 2:2 andra stycket framgår att ”undersökningstillstånd får inte beviljas till den som tidigare visat sig olämplig att bedriva undersökningsarbete”. Motståndarna till Shells provborrningar i Skåne borde kunna utnyttja det och hävda att Shells, baserat på tidigare misstag, opålitlighet är tillräcklig för att kunna åberopa minerallagen 2:2.

De boende i Hörby kommun kände stor oro över att tillsyn inom Shells provborrningsområde ej skulle ske av en opartisk sakkunnig, men enligt minerallagen 15:2 punkt 2 så kan bergmästaren alltid begära tillträde till platsen, i den omfattning som behövs för att utföra tillsynen. Dessutom skulle Shell bryta mot lagen enligt MB 29:5 punkt 2 om det skulle försvåra en miljökontroll eller mörklägga en driftsstörning i verksamheten. Vid samtal med den platsansvarige på Shells provborrningsområde i Ry, menade han att både Sjöbos miljöinspektörer och bergmästaren har tillträde och rätt att inspektera när som helst.

I förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll står i paragraf 1 att en egenkontroll gäller den som omfattas av anmälnings- eller tillståndsplikt för sin verksamhet. Enligt paragraf 2 i samma förordning innebär egenkontrollen dock ingen inskränkning för tillsynsmyndighetens kontroll. Skulle ett fel eller en driftstörning påträffas i egenkontrollen som ”kan leda till olägenheter för människors hälsa eller miljön” måste tillsynsmyndigheten genast bli underrättad, enligt paragraf 3. Egenkontroll gäller, enligt MB 26:19, för alla verksamheter som kan påverka miljön eller människors hälsa negativt. Som en sådan verksamhetsutövare ska man också kunna, på tillsynsmyndighetens begäran, lämna förslag till kontrollprogram och förbättringar. Tomelilla kommun har yrkat att Shells provborrningar ska bli ett tillståndsärende, och om så skulle bli fallet kommer, enligt MB 26:20, en årlig miljörapport att krävas för verksamheten. Ystad-Österlensregionens miljöförbund i Tomelilla kommun har använt hänsynsreglerna i kapitel 2 i MB, som ligger under minerallagen, och vid en jämförelse dem emellan väger svagare än minerallagen.

Hur gör man avvägningen mellan minerallagens regler och andra lagar som också kan spela roll i det aktuella fallet? Att olika beslut har tagits i de tre kommunerna kan också bero på ren politik. En politiker som måste ta ställning om provborrningarna, och samtidigt vet hur starkt kommuninvånarna opponerar sig mot det, har ingen lätt position. Å ena sidan vill man säga nej för att öka chansen att bli omvald 2010, å andra sidan verkar det som om Shell verkligen

har följt alla regler och dessutom har minerallagen på sin sida. Det kan vara därför Tomelilla kommun har valt att vidarebefordra ärendet till länsstyrelsen, så att kommunen slipper ta ställning, som ja eller nej, i frågan.

Slutsats

Det faktum att de tre kommunerna har kommit fram till olika beslut tyder på att lagen går att tolka på olika vis, och även att den är så bred att det finns rättsligt utrymme att hävda både för och emot provborrningen. Att Hörby kommun tagit de boendes psykiska och fysiska hälsa på så stort allvar att de har förbjudit Shells provborrningar, att Tomelilla kommun anser att ärendet är tillståndspliktigt och att Sjöbo kommun har beslutat att Shell får göra sina provborrningar visar på detta. Anledningen till att Hörby kommun har förbjudit Shell tros vara det starka motståndet från de drabbade kommuninvånarna som motsätter sig provborrningarna starkt. Om motståndet inte hade funnits eller om kommuninvånarna inte hade varit lika kritiska så hade beslutet troligtvis varit till Shells fördel. Tomelilla kommun anser att det borde råda tillståndsplikt eftersom ärendet om undersökningstillstånd troligtvis skulle mynna ut i en bearbetningskoncession och den beslutade därför att ärendet skulle sändas vidare till en instans högre, vilken är länsstyrelsen. Även i denna kommun har ärendet behandlats på ett sådant vis som försvårar möjligheterna för Shell att utföra sina provborrningar. Skillnaden är påtaglig om man jämför med Sjöbo kommun, som anser att ärendet är anmälningspliktigt och att Shell skall få göra sina provborrningar med vissa föreskrifter om försiktighetsåtgärder. Shell är utan tvekan belåten med beslutet från Sjöbo kommun, då de redan har påbörjat sina provborrningar.

Att Shell avvaktat med provborrningarna i Hörby och Tomelilla kommun verkar mer vara av hänsynsskäl till kommunerna och dess invånare än av en rättslig anledning. Eftersom kommunerna i detta fall inte har vetorätt och Shell har fått undersökningstillstånd av bergsstaten så hade Shell i teorin haft rättsligt stöd att börja borra redan idag.

Det är vår uppfattning att samma intresse, nämligen statens, premieras genom både minerallagen och expropriationslagen på den enskilde individens bekostnad. I många fall kan det säkert behövas att några får det sämre för att fler ska främjas och utvecklas, men i en fråga som mineralprospektering och, som i detta fall, provborra i jakten efter ett fossilt bränsle, känns det mycket tveksamt. Är det verkligen moraliskt rätt att leta efter och utvinna fyndigheter på någon annans mark mot dennes vilja när Sverige har en mineralrik berggrund och det kan finnas andra markägare som motsätter sig att motsvarande verksamhet bedrivs på deras mark? Att den statliga myndigheten bergsstaten har de två motverkande uppgifterna; att dels pröva och bevilja koncessioner och dels främja och utveckla gruvnäringen verkar mycket tveksamt sett ur en rättsäkerhetssynpunkt. Dessa två uppgifter borde ligga under olika myndigheter för att kunna garantera att alla provningar går till på ett korrekt sätt.

Minerallagen innehåller långtgående regler, vilka innebär att i stort sätt vem som helst kan utvinna fyndigheter i Sverige, bara man har ekonomi för det. Det faktum att SGU kartlagt hela Sveriges berggrund samt att det är offentligt material, underlättar mycket för stora företag att utnyttja reglerna i minerallagen. Det känns oroväckande eftersom det ökar risken för en överexploatering och att resurserna kommer att ta slut för framtida generationer. Det känns inte som om minerallagen är tillräckligt aktualiserad för att hamna inom ramen av hållbar utveckling. Vi anser att en lagändring hade varit på sin plats, dels för att det nuvarande systemet sätter markägaren i en utsatt och osäker situation, och dels för att minerallagen, i alla

fall i det här fallet, främjar fossila bränslen istället för att fokusera på förnyelsebara energikällor.

Vår uppfattning är att Shell har agerat helt rättsmässigt i frågan och följt alla regler korrekt. Därför tror vi att länsstyrelsen kommer att godkänna Shells provborrningar trots delade meningar med kommunerna.

Referenser

Böcker

Michanek, Gabriel och Zetterberg, Charlotta (2008), *Den svenska miljörätten*, Uppsala: Iustus förlag

Internetreferenser

121.nu (2009). "Shell Exploration and Production AB",
<http://www.121.nu/onetoone/foretag/shell-exploration-and-production-ab>, hämtad 2009-12-04

Bergsstaten (2009a). "Bra att veta för markägare", <http://www.bergsstaten.se/info/mark.htm>, hämtad 2009-12-01

Bergsstaten (2009b). "Regeringens uppdrag", <http://www.bergsstaten.se/>, hämtad 2009-12-08

Energimyndigheten (2009). "Naturgas",
[http://www.energikunskap.se/web/otherapp/ekunskap.nsf/\(vLookupDocumentsWeb\)/BCFD5DCE143C214DC1256B6B00293D8C?OpenDocument&count=-1](http://www.energikunskap.se/web/otherapp/ekunskap.nsf/(vLookupDocumentsWeb)/BCFD5DCE143C214DC1256B6B00293D8C?OpenDocument&count=-1), hämtad 2009-12-01

Hörby kommun (2009). "Om vår kommun", <http://www.horby.se/ovk/Sidor/default.aspx>, hämtad 2009-12-09

Länsstyrelsen (2009). "Shells provborrningar i Sjöbo – Länsstyrelsen avvisar yrkandena om inhibition",
http://www.lansstyrelsen.se/skane/Pressrum/Nyheter/2009/Shell_provborrningar_090819.htm
hämtad 2009-12-02

Nationalencyklopedin (2009a). "Naturgas", <http://www.ne.se/lang/naturgas>, hämtad 2009-12-06

Nationalencyklopedin (2009b). "Expropriation", <http://www.ne.se/expropriation>, hämtad 2009-12-08

Riksdagen (2009a). "Motion 1998/99:N209, Översyn av minerallagen",
http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&doktyp=mot&rm=1998/99&bet=N209&dok_id=GM02N209, hämtad 2009-12-03

Riksdagen (2009b). "Regeringsformen",
http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_5558.aspx, hämtad 2009-12-08

Shell (2009). "Shellgruppen", http://www.shell.com/home/content/se-sv/about_shell/vilka_vi_ar/shellgruppen.html, hämtad 2009-12-02

Sjöbo kommun (2009). "Om Sjöbo", <http://www.sjobo.se/templates/Page.aspx?id=989>, hämtad 2009-12-09

Sveriges geologiska undersökning (2009a). "Minerallagen",
<http://www.geonord.org/law/minlagsv.html>, hämtad 2009-12-01

Sveriges geologiska undersökning (2009b). "Kartbladen 2D Tomelilla",
http://www.sgu.se/dokument/service_sgu_publication/RM_102-tomelilla.pdf, hämtad 2009-12-06

Tomelilla kommun (2009). "Visste du att...", <http://www.tomelilla.se/kommunfakta/om-kommunen/>, hämtad 2009-12-09

Ystads allehanda (2009). "Överklaganden försenar naturgasjakten",
<http://www.ystadsallehanda.se/article/20091114/SKANE/711149692>, hämtad 2009-12-04

Skrifter

Heaven or sHell (2009)

Hörby kommun, miljönämnden (2009-09-24). "Sammanträdesprotokoll"

Sjöbo kommun, miljö- och byggnadsnämnden (2009-06-30). "Sammanträdesprotokoll"

Stad-Österlenregionens miljöförbund (2009-09-25), Rickard Sandberg miljöchef. "Beslut om miljöfarlig verksamhet, provborrning på fastigheten Hedeberga 9:3, Tomelilla kommun"

Näringsutskottets betänkande, 2006/07:NU5. "Vissa mineralpolitiska frågor"

Lagar

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Minerallagen (SFS 1991:45)

Expropriationslagen (SFS 1972:719)

Regeringsformen (SFS 1988:1 443)